

Nederland Leest Junior

HANDLEIDING LEERKRACHTEN

Groep 7 en 8

In deze handleiding vindt u:

Algemene informatie voor docenten

- ▶ Kerndoelen en referentieniveau
- ▶ Lesopbouw
- ▶ Benodigdheden
- ▶ Belangrijke begrippen

Lesbrief

- ▶ Doorloop alle fases voor een degelijke discussie

Algemene informatie voor docenten

In november kunnen uw leerlingen zich verdiepen in een **spannend en actueel** boek, *Borealis* van Marloes Morshuis. Aan de hand van dit boek gaan leerlingen met elkaar in gesprek over het thema van Nederland Leest Junior: **duurzaamheid**. In deze les van 90 minuten leren leerlingen stap voor stap een mening te vormen en met elkaar in gesprek te gaan. De handleiding doorloopt het hele proces om een goede discussie te voeren met de klas. De stelling die centraal staat is: **Kinderen zijn rolmodel voor volwassenen om milieubewust te leven.**

Kerndoelen en referentieniveaus

Nederland Leest Junior sluit aan op de kerndoelen en 21st century skills. Hieronder staan de belangrijkste raakvlakken met de kerndoelen uit het onderwijs.

Mondelinge taalvaardigheid

Gesprekken algemeen

- ▶ De leerling kan initiatief nemen om gesprekken aan te gaan in kleine en grote groepen. De leerling kan de hoofdpunten volgen, kan de eigen mening verwoorden en onderbouwen met argumenten in een grotere groep.

Luisteren algemeen

- ▶ De leerling kan wat hij hoort koppelen aan eigen gevoelens, ervaringen en andere dingen die hij kent, weet en gezien heeft.
- ▶ De leerling kan een koppeling leggen tussen de inhoud van de beluisterde tekst en eigen ervaringen.
- ▶ De leerling kan kritisch luisteren naar mondelinge informatie en meningen.
- ▶ De leerling kan informatie en meningen interpreteren voor zover deze dicht bij de leerling staan.

Sociaal-emotioneel en burgerschap

De leerling heeft een mening over de stelling en wordt aangezet tot nadenken en praten over

- ▶ duurzaamheid, milieu en klimaatverandering;
- ▶ onze ecologische voetafdruk;
- ▶ de consumptiemaatschappij.

Lesopbouw

De les duurt ongeveer 95 minuten en is als volgt opgebouwd:

1. Opzetfase - 15 minuten (*voorkennis en aandacht voor begrippen*)
2. Beeldvormingsfase - 30 minuten (*kennis uitbreiden*)
3. Meningsvormende fase - 15 minuten (*argumenten op papier*)
4. Verdiepingsfase - 25 minuten (*debat*)
5. Evaluatiefase - 5 minuten (*terugblik*)

Benodigheden

- ▶ Het boek *Borealis*
- ▶ Powerpoint op het digibord
- ▶ Per leerling het kopieerblad: ABC-schema

Belangrijke begrippen

Woordenschat basis:

De mening = ik vind...

Het argument = omdat...

Het feit = een te controleren waarheid.

Fictie = niet echt, verzonnen.

De discussie = een gesprek waarin mensen het met elkaar oneens zijn en elkaar proberen te overtuigen.

Overtuigen = de ander met argumenten overhalen om hetzelfde te vinden als jij.

Het debat = een aan regels gebonden discussie; bij een debat is altijd een derde persoon aanwezig die het debat beoordeelt op argumenten.

Feedback geven = vertellen of je iets goed vindt of dat iets beter kan.

Woordenschat verrijking:

De consumptiemaatschappij = een maatschappij waarin spullen bezitten belangrijk is.

De duurzaamheid = mens, milieu en economie in balans; producten worden ontwikkeld zonder daarbij tekorten of problemen voor toekomstige generaties te veroorzaken.

De klimaatverandering = de aarde warmt op door natuurlijke oorzaken of door activiteiten van de mens.

Het broeikaseffect = verschillende gassen in de atmosfeer beschermen de aarde als een deken, door CO₂-uitstoot en verbranding van fossiele brandstoffen wordt de deken te dik; zo warmt de aarde op.

Ecologische voetafdruk = een berekening waarin de hoeveelheid grondstoffen (en vaak de schade) zichtbaar wordt die mens of dier nodig heeft zolang die op aarde is. Levensstijl en consumptie zijn van invloed op de ecologische voetafdruk van de mens. Als je veel consumeert- bijvoorbeeld kiest voor elke dag vlees en fast fashion - heb je een grotere voetafdruk dan wanneer je duurzame keuzes maakt.

Nederland Leest Junior

LESBRIEF

opzetfase

Opdracht 1

Energizer: feit of fictie?

- ▶ Bespreek met de leerlingen het boek: “*We hebben allemaal het boek Borealis gelezen. Wat is Borealis voor plek en welk doel dient het? Wat is een feit en wat is fictie?*”
- ▶ Leg de **basisbegrippen** uit als de leerlingen deze nog niet kennen (Woordenschat basis).
- ▶ Deel de klas in tweeën. De ene helft van het lokaal vertegenwoordigt **FEIT**: waar (noteer dit op het bord). De andere helft vertegenwoordigt **FICTIE**: verzonnen/ niet waar. De kinderen mogen gaan staan.
- ▶ Hieronder vindt u fragmenten uit *Borealis*. Lees de fragmenten voor. Daarna moeten de kinderen kiezen: **feit of fictie**. De leerlingen lopen door het lokaal en gaan bij feit of fictie staan.
- ▶ Als zij een keuze hebben gemaakt vraagt u: “*Wie kan zijn of haar keuze onderbouwen met argumenten? Ik weet dat dit een feit is, omdat... Of: Ik denk dat dit fictie is, omdat....*”
- ▶ Bied ruimte voor discussie.

Fragment 1:

- ▶ Blz. 34: “Antares wees naar een grafiek op het scherm. ‘Deze lijn is de opwarmings-temperatuur van de aarde. Als die boven de twee graden komt – en kijk, dat is al bijna – is het te laat.’”

Antwoord: volgens de meeste wetenschappers een feit. Zij noemen dit het “tipping point”. Als de temperatuur op aarde twee graden stijgt, verdwijnt het koraal en smelten de ijskappen.

Fragment 2:

- ▶ Blz. 155: “CO₂? Vroeg Joppe. Wat leer jij eigenlijk op school? Koolstofdioxide. Broeikasgas. Zie het maar als brandstof die de kachel op aarde nog wat hoger opstookt.”

Antwoord: volgens de meeste klimaatwetenschappers een feit.

Fragment 3:

- ▶ Blz 233: “Als je wilt dat de mens de klimatramp overleeft dan is het niet genoeg om een stel kinderen in een afgelegen kamp te zetten. Die sneuvelen bij bosjes na de zondvloed. We hebben mensen 2.0 nodig om te kunnen overleven op de verschroeide aarde die straks overblijft.”

Antwoord: fictie. Maar veel klimaativisten vinden wel dat er snel verandering moet komen in ons gedrag. Zodat we de aarde kunnen redden en geen onherstelbare schade meer aanrichten.

Uitleg les en thema

- ▶ Open de powerpoint met **sheet 1**
- ▶ Vertel: “We gaan vandaag discussiëren en **debatteren** over de thema’s klimaatverandering, duurzaamheid en milieu, want discussiëren en debatteren kun je leren.”
- ▶ Vraag: “Hebben jullie weleens gediscussieerd? Waarvoor is discussie nuttig? Wat ging er bij eerdere discussies goed en wat kan beter als het gaat om (leren) discussiëren? En wat horen jullie bij discussies van anderen (op televisie of radio) over klimaatverandering?”
- ▶ Vertel hoe de **structuur van de les** eruit ziet. Gebruik hierbij **sheet 2**.
- ▶ U zegt: “Eerst leg ik belangrijke begrippen uit. Daarna doen we verschillende opdrachten in teams, daarmee bereiden we ons voor op het debat. Over ongeveer een uur wordt het tijd voor het debat en ten slotte volgt een terugblik. Het debat komt dus aan het eind van de les. Het debat is kort. Als we verder willen discussiëren, dan kan dat misschien op een ander moment.”
- ▶ Wijs op **sheet 3** met de **spelregels**. Spreek met de kinderen af wat volgens hen de belangrijkste spelregel is. Je aan deze spelregel houden wordt het doel van de les. Leerlingen kunnen ook een **persoonlijk leerdoel** kiezen.
- ▶ Toon **sheet 4** en lees dit script voor (of vertel in eigen woorden):

script

“Hier zie je **Greta Thunberg**. Zij is voor veel jongeren, voor klimaatstakers en milieu-activisten, een rolmodel omdat ze volwassenen in haar speeches en acties direct aanspreekt. Ze is een rolmodel omdat ze lef toont in de klimaatdiscussie. Ze onderneemt actie en motiveert andere jongeren om hetzelfde te doen.”

“In het boek *Borealis* maken de volwassenen zich veel zorgen over klimaatverandering. Ze zijn niet goed omgegaan met de planeet en hebben geen duurzame keuzes gemaakt. Ze denken dat het te laat is om er iets aan te doen en dat de zondvloed komt. Daarom treffen ze keiharde maatregelen en zijn ze oneerlijk tegen de kinderen. Het boek is natuurlijk fictie maar is wel geïnspireerd op het nieuws over klimaatverandering. In onze maatschappij is niet iedereen het eens met harde milieumaatregelen die worden voorgesteld. Daarom zie je dat er wordt gediscussieerd over klimaatverandering, over duurzaamheid en milieu.”

Toon **sheet 5** en vertel verder: *Het milieu is de natuurlijke omgeving waarin wij leven: de lucht, de bodem en het water, levende dieren, planten en organismen. De vraag in die discussie is dan: ‘Wat doe jij voor een beter milieu?’ Veel wetenschappers maken zich, net als in Borealis, zorgen over klimaatverandering, over CO₂-uitstoot en de opwarming van de aarde. 97% van de wetenschappers zegt dat klimaatverandering komt door de mens. We belasten het milieu doordat we meer vliegen, doordat we vlees eten, doordat we kiezen voor fastfashion (snelle/ goedkope/ niet duurzame mode), doordat we steeds weer een nieuwe smartphone aanschaffen, fabrieken bouwen en dus daarmee veel CO₂ uitstoten. We laten als mens een ‘ecologische voetafdruk’ achter. Het klimaat en de aarde veranderen door de acties van de mens.*

script

De vraag in veel klimaatdiscussies is: 'Is dit proces te stoppen?' En: 'Wat doe jij voor een beter milieu?' 'Ben je bereid om te kiezen voor duurzaamheid? Ook als dat duurder is?' Als iets duurzaam is, dan zijn mens, milieu en economie in balans. Als iets duurzaam is, put je de aarde niet uit. De grondstoffen raken niet op en het maakproces vervuult niet. Als je een duurzame keuze maakt, kies je voor een beter milieu.

U vraagt: "Hoe zit dat bij jullie? Ben je bereid om minder kleding te kopen of minder te vliegen als je weet dat je daarmee het milieu minder belast en denk je dat je daarmee klimaatverandering kunt tegengaan? Wat is jullie mening over klimaatverandering? Hoe kom je aan die mening? Luister je vooral naar je ouders of naar Greta, naar wat je leest online of naar klimaatactivisten? Wat vinden jullie zelf van wat volwassenen doen voor het klimaat?"

Opdracht 2

Beeldvormingsfase

Onthoudmachines (sheet 6)

Vertel: "Om zinnig te kunnen bijdragen aan de klimaatdiscussie is het van belang dat je veel van het klimaat weet; dat je de feiten kent. En dus gaan we kennis 'stampen'."

Vraag: "Welke leerlingen kunnen het allerbeste onthouden in deze klas?"

Selecteer 6 tot 8 kinderen (afhankelijk van de groepsgrootte). Deze 'onthoudmachines' mogen ieder drie leerlingen aanwijzen die hun gaan helpen om kennis te 'stampen'. Deze drie leerlingen noemen wij de 'coaches'.

Het resultaat is dat leerlingen groepjes van vier hebben gevormd: per groep drie **coaches**, één **onthoudmachine**.

Leg uit: "Kijk allemaal naar de sheet met 'weetjes' (**sheet 7**). Jullie krijgen maar één minuut. De onthoudmachines moeten zoveel mogelijk onthouden wat ze zien. De coaches mogen ondertussen vragen bedenken, bijvoorbeeld: 'Als je een hamburger eet verbruik je water. Hoe lang kun je daarvan douchen?' Of: 'Wat zit er in veel vissen?'"

Na één minuut zegt u: "Onthoudmachines, draai je stoel met de rug naar het bord. Jullie mogen aan jullie coaches vertellen wat je al weet over het milieu en duurzaamheid en wat je net hebt geleerd." De coaches controleren en stellen vragen. Geef bij elk goed antwoord een punt. De onthoudmachine met de meeste punten wint."

Als afsluiting vraagt u de coaches hoeveel punten de onthoudmachines hebben verdiend. Beloon alle onthoudmachines voor hun denkkracht. Wie is de winnaar?

Opdracht 3

Pitch voor een beter milieu

De leerlingen vormen wederom groepjes van vier. Het is belangrijk dat dit heterogene groepen zijn m.b.t. niveau / cognitie/ taalzwak en taalsterk / kennis van de wereld. Toon **sheet 8** met de stellingen, en vraag: "Als je het verschil wilt maken en de ecologische voetafdruk van de mens kleiner, waar zou je dan op willen inzetten en waarom? Bereik consensus met jouw groep."

Stellingen

1. Volwassenen aanspreken op hun klimaatvervuilende gedrag
2. Op school plastic afval scheiden
3. Één dag per week geen vlees eten
4. Niet meer met het vliegtuig naar het buitenland
5. Alleen kleding kopen met een duurzaamheidslabel
6. Zorgen dat de mens niet uitsterft door mensen naar een speciale plek te sturen die klimaattechnisch veilig is zoals in *Borealis*
7. Er moeten meer boeken zoals *Borealis* worden geschreven
8. Eigen idee

Kijk naar deze ‘pitch’ van **Gretha Thunberg** tegen klimaatverandering. Leg uit: “Een pitch is een kort en krachtig verhaal met een duidelijk doel. Greta is rolmodel en geeft het voorbeeld.” **Sheet 9**

1. Toon de sheet (**sheet 10**) met tips voor een goede pitch en bespreek deze. De kinderen moeten in hun groep een pitch maken gericht op de stelling die net gekozen is.
2. Vraag hoeveel tijd ze daarvoor nodig hebben.
 - a. Las max 6 minuten in.
 - b. Vraag na afloop: “Hebben jullie met je groepje een pitch geschreven?”
3. Één leerling per groepje leest de pitch aan de klas voor. (Bij weinig tijd alleen de leerlingen die hun pitch af hebben).
4. De beste pitch wordt gekozen.

Meningsvormende fase:

► Vat samen wat er is besproken. Trek een conclusie en maak de koppeling naar de stelling: “**Kinderen zijn rolmodel voor volwassenen om milieubewust te leven.**”

► Licht het **ABC-schema** toe d.m.v. ‘modeling’ oftewel hardop denkend voordoen. **Sheet 11**

► Bijvoorbeeld: “Ik neem de stelling in mijn hoofd en ik doe alsof ik het eens ben. Ik kan zeggen: Ja, ik ben het met de stelling eens omdat... kinderen volwassenen kunnen inspireren en motiveren om het goede te doen, bijvoorbeeld om een duurzame, toekomstbestendige keuze te maken. Ik kan ook een voorbeeld uit *Borealis* geven: “Joppe heeft Antares overtuigd dat de crew op *Borealis* te extreem was in zijn handelen. Daardoor bracht hij Antares aan het twijfelen. Antares luisterde naar Joppe.” Ik kan ook doen alsof ik het oneens ben, namelijk: “Sommige volwassenen nemen kinderen niet serieus. Bijvoorbeeld, uit *Borealis*: Sirius. Hij luisterde niet naar de kinderen en deed precies wat hij wilde en wat hem het beste leek.”

► Benadruk dat ze voor- en tegenargumenten mogen gebruiken en beide kanten van het schema moeten invullen. Misschien vinden ze het lastig meer dan één argument in te vullen? Nodig de leerlingen dan uit om in ieder geval meer voorbeelden aan te dragen.

► Geef verlengde instructie aan de kinderen die dat willen. Nodig ze bijvoorbeeld uit aan de ‘instructietafel’.

► Vraag: Hoeveel tijd hebben jullie hiervoor nodig? Las acht tot tien minuten in voor het invullen van het ABC-schema.

Verdiepingsfase

Vertel: “We oefenen vandaag met debatteren. Het verschil tussen een debat en een discussie is dat bij een debat altijd een onafhankelijk persoon aanwezig is om het te beoordelen op argumenten. Doel van dit debat is om elkaar te overtuigen d.m.v. argumenten. Wie doet dat het beste en wie gebruikt feiten in zijn of haar argumentatie?”

Wijs een **jury** van twee of drie leerlingen aan en bespreek: “Op welke spelregels gaan jullie letten? Straks mogen jullie feedback geven aan de hand van tips en tops. Bepaal de regels voor het geven van tips en tops?” Neem voor het debat nog eens de spelregels door. **(Sheet 12)**

Las 15 minuten in voor het debat. Gebruik bij voorkeur een timer waarmee de minuten zichtbaar worden zoals:

[Discussiëren Kun Je Leren klok](#) (DKJL klok 15 min).

Las eventueel tijdens het debat twee of drie korte pauzes in voor feedback van de ‘jury’ aan de deelnemers.

Stel de volgende vragen als het debat vastloopt:

- ▶ Weet je welke producten in de supermarkt duurzaam zijn? En vind je het belangrijk om daar op te letten?
- ▶ Ga je minder vliegen omdat je weet dat het beter is voor het milieu?
- ▶ Wat haal je uit het boek *Borealis* over duurzaamheid?
- ▶ Hoe inspireert *Borealis* jou om na te denken over klimaatverandering?
- ▶ Vind jij het de verantwoordelijkheid van schrijvers om dit onderwerp in hun boeken te verwerken?
- ▶ Kun je met een fantasieverhaal een standpunt of overtuiging duidelijk maken? Lukt dat in *Borealis* juist wel of niet?
- ▶ Zijn hier recent op school dingen veranderd t.b.v. duurzaamheid? Hoe kan de school duurzamer worden?
- ▶ Wie maakt in de supermarkt altijd de duurzamere keuze? (Waarom wel/niet?)
- ▶ Spreek je anderen erop aan als ze iets doen dat slecht is voor het milieu?
- ▶ Wil je meer of minder doen voor een beter milieu? En op welke manier zou je je willen inzetten?
- ▶ Vind je dat mensen die meer geld verdienen meer moeten doen aan het milieu? Bijv. doordat ze een bedrijf hebben dat een ecologische voetafdruk achterlaat?
- ▶ Ben je bereid om je spaarpot voor jouw doel om te keren?
- ▶ Wie heeft toen hij/zij op vakantie was weleens iets gedaan om zijn/ haar ecologische voetafdruk te verkleinen? Bijvoorbeeld plastic ruimen op het strand? Of uitgelegd aan de mensen daar dat het goed is om afval te scheiden?
- ▶ Kun je met kleine dingen een grote impact maken?

Stuur aan op verdieping en een advies. Voor wie is dat advies?

- ▶ Wat kan er beter als we kijken naar de toekomst?
- ▶ Wat kan er beter als we kijken naar andere landen?
- ▶ Kunnen kinderen nú het verschil maken als we een beter milieu willen voor de kinderen in de toekomst?
- ▶ Welke boodschap zou jij willen overdragen over klimaatverandering en aan wie?
- ▶ Wie is jouw rolmodel als het gaat om klimaatverandering?
- ▶ Geven ouders/ politici/ wetenschappers (zoals in *Borealis*)/ bedrijven het goede voorbeeld?

Evaluatiefase

Is het doel van de les behaald?

- ▶ Vraag of de leerlingen hun eigen doelstelling hebben behaald. Evalueer ook de inhoud van de les: “Wat vertel je thuis over deze les en het boek *Borealis*?”
- ▶ Vraag de jury om feedback en adviseer hen om de hulpzinnen: “*Mag ik je een tip geven? Ik zie dat... Je zou...*” te gebruiken. Laat het kind dat een tip krijgt reageren en vraag ook naar een ‘top’/ compliment. **Sheet 13**
- ▶ Vraag de leerlingen of zij nog een tip hebben voor jou als debatleider.

Slotvraag

“Heeft het boek *Borealis* jou bewuster gemaakt van klimaatverandering?”

(Leg uit: Ik weet nu dat... dus...)

Open de laatste **sheet 14**

Kijk voor meer informatie, bronmateriaal en de handleiding van de Bibliotheek *op school* op Nederlandleest.nl/junior. Deze les is ontwikkeld door Discussiëren Kun Je Leren voor Nederland Leest Junior 2019

Stichting Collectieve
Propaganda van het
Nederlandse Boek

de Bibliotheek
op school

KB } nationale
bibliotheek

